

Yttrande över Skolverkets förslag till digitaliseringsstrategi för skolväsendet 2023–2027 (U2022/03951)

Statens medieråd har beretts möjlighet att yttra sig över denna remiss. Statens medieråd ska verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten ska följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediesituation. Myndigheten ska fastställa åldersgränser för film som är avsedd att visas för barn under 15 år enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.

Ärendet har beretts med de utgångspunkter som Statens medieråd, utifrån sitt uppdrag, främst har att beakta.

Sammanfattning

Statens medieråd instämmer i stort i de övergripande målen men saknar begreppet medie- och informationskunnighet (MIK) i strategin. Myndigheten anser att barnets rättigheter bör lyftas fram i förslaget, särskilt i relation till att agera säkert och respektfullt i digitala miljöer. Myndigheten ifrågasätter den höga abstraktionsnivån på vissa av delmålen i relation till förskolan. Myndigheten önskar ett förtydligande av vem som ansvarar för att följa relevant forskning i syfte att säkerställa att undervisningen vilar på vetenskaplig grund.

Övergripande kommentar

Statens medieråd vill poängtera vikten av att digitaliseringen inte blir ett självändamål. Att vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter i skolan kan i vissa fall innebära att prioritera annat eller avstå från digitalisering när det inte är det mest ändamålsenliga.

Övergripande mål 1: Medie- och informationskunnighet (MIK)

Det första övergripande målet i förslaget till strategi är att alla barn och elever utvecklar digital kompetens. Under det övergripande målet anges delmål bl.a. om det livslånga lärandet, förmåga att använda digitala lärresurser och att agera respektfullt och källmedvetet.

I den förra digitaliseringsstrategin gjordes (delmål 1:1 om att alla barn och elever ska utveckla en adekvat digital kompetens) en explicit koppling till MIK: *"Utbildning i skolväsendet ska bidra till att barn och elever utvecklar förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. /.../ Det handlar bland annat om att utveckla elevernas **medie- och informationskunnighet** dvs. kunskap och förmåga att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter."*

I förslaget till ny digitaliseringsstrategi har MIK-begreppet tagits bort, trots att strategin på flera sätt lyfter fram frågor som är relevanta för medie- och informationskunnighet, exempelvis "delaktighet i vårt demokratiska samhälle" och "förmågan att möta samhällsförändringar". Statens medieråd anser att MIK-begreppet bör finnas med i strategin, eftersom detta kunskapsområde förenar mediekunnighet, informationskunnighet och digital kompetens i ett demokratiperspektiv. Den utveckling som skett i medielandskapet sedan den senaste strategin beslutades – automatisering, AI, desinformation etc. – pekar på att behovet av att eleverna tillgodogör sig MIK har ökat snarare än minskat.

Statens medieråd saknar särskilt kopplingen till kunskaper och förmågor inom informationskunnighet i relation till digitaliseringen. Det som förslaget benämner som "källmedvetenhet" för att parera "aktiv och passiv manipulation för att påverka åsikter och handlingar" är typiska MIK-frågor. Här lyfts också att "Skolbibliotekets verksamhet är en viktig del i arbetet med att utveckla elevernas källmedvetenhet." På Skolverkets webbplats samt i den egna nationella samverkansgruppen för skolbiblioteksfrågor lyfts MIK tydligt fram som en särskild expertis för denna profession.

Övergripande mål 1: Kompetenser och delmål för förskolan

Statens medieråd ställer sig frågande till om vissa av de kompetenser och delmål som nämns är rimliga på förskolenivå. Motiven för delmål 1 som

nämns på sid. 8 ligger betydligt längre fram i livet än vad som är relevant för förskolebarn och hela delmål 2 och 3 ligger på en hög abstraktionsnivå för förskolebarn. Frågan är om digital kompetens över huvud taget bör prioriteras innan barnen har mer grundläggande färdigheter (socialisering, innefattande vänta på sin tur, ge och ta m.m.). Om det finns belägg för att digitala verktyg kan hjälpa till med det så kan verktygen användas i det syftet, men inte annars.

Övergripande mål 1, delmål 3 om att agera säkert, respektfullt och källmedvetet i digitala miljöer

Övergripande mål 1, delmål 3, behandlar frågan om att barn och elever utvecklar förmågor att agera säkert, respektfullt och källmedvetet i digitala miljöer. Statens medieråd instämmer såväl i delmålet som i det som sägs i förslaget om att det finns exempel på hur vistelse i digitala miljöer bidrar till både gemenskap och ett positivt engagemang och exempel på att vistelse i digitala miljöer kan leda till nätmobbning, isolering eller radikalering. Texten nämner att det därför är viktigt att alla barn och elever – utifrån ålder och mognad – utvecklar förmågor att agera säkert, respektfullt och källmedvetet i digitala miljöer. Statens medieråd anser att det under delmålet bör anges att barns rättigheter enligt barnkonventionen också gäller i digitala miljöer. Detta har tydliggjorts bl.a. i barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 25. Skolan har alltså ett dubbelt uppdrag på detta område. För det första behöver skolan säkerställa att t.ex. trakasserier, diskriminering, mobbning m.m. inte förekommer i skolans digitala miljöer, såsom chattforum och liknande. För det andra behöver skolan förmedla kunskap till alla barn och elever om hur de kan agera säkert, respektfullt och källmedvetet i digitala miljöer, samt om att barnkonventionen gäller såväl i fysiska som digitala miljöer.

Övergripande mål 2, delmål 5: Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

I delmål 5 anges att digitala läresurser ska användas för att bl.a. ”stimulera alla barns och elevers lärande och utveckling”. Här anges också att undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. ”Relevant forskning” ska vara ”tillgänglig för och användas av personal som arbetar inom skolväsendet”. Statens medieråd saknar dock en tydlighet i hur det ska säkerställas att så sker. Det framgår inte vem som ansvarar för att följa forskningen om t.ex. läsning/läsförståelse i förhållande till analog

och digitala format. På sid. 5 står att digital teknik inom förskolan ska användas för att främja språkutveckling. Här råder enligt vad myndigheten erfar alltså en forskningsmässig tveksamhet huruvida användningen av digital teknik främjar språkutvecklingen hos små barn. Såvitt myndigheten känner till saknas i dag vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet som visar att digital teknik främjar utveckling och lärande hos små barn (förskolan) och inom alla olika ämnen och stadier i skolan.

Övergripande mål 2, delmål 7: Säkra IT-system

Statens medieråd instämmer i vikten av Övergripande mål 2, delmål 7, att ”Digitala lärresurser och administrativa system är ändamålsenliga, säkra och bygger på gemensamma standarder och rekommendationer”. Det är centralt att rådande lagstiftning och regelverk på området följs. En statlig digitaliseringsstrategi som kan innebära att mängder av data om barn samlas in måste innefatta krav på att säkerställa att dessa data inte kan hamna på villovägar – trots att IT-lösningar är kostsamma. Som nämns i förslaget behöver huvudmännen också ha kompetens och förutsättningar ”för att kunna bedöma och ta hand om risker när det gäller, etiska, juridiska och säkerhetsmässiga aspekter av användningen och hanteringen av data”.

I detta ärende har direktören Anna-Karin Lindblom beslutat. Föredragande har varit analytikern Jan Christofferson. I beredningen av ärendet har också Martina Wagner programansvarig MIK, utredaren Catharina Bucht, analytikern Yvonne Andersson, filmgranskaren Francisca Benavente, filmgranskaren Fredrik Odhammar och filmgranskaren Hanna Hartleb deltagit.

Anna-Karin Lindblom

Jan Christofferson